

Landskap: Småland Upptecknat av: Harald Nilsson
Härad: Sunnerbo Adress: Kung Oscarsväg 7, Lund
Socken: Vrå Berättat av Johan Erentius Svensson
Uppteckningsår: 1936 Född år 1861 i Bohult, Lidhult

Uppteckningen rör

Bränna svedja.	sid. 1-3.
Bonadsmålning.	" 4-6.
Bonadsmålare i Vrå s:n.	" 7-8.

5437

Bränna svedja.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
1.

"Min far hade s v e d e r till potatis och de blev lika goa som ägg. Sådanan sveder hade de i hela byn. Det var före mätningen när hela byn hade det ihop. Det är nu en 45 - 50 år sen de slutat bränna." De kunde vara stora ytor de brände, $\frac{1}{2}$ tunnland och mindre. Det var mest tallskog, som brändes och den var också bäst. Annars kunde det vara vad skog som helst. Om det var lövskog med, kvistades den på sommaren året före avverkningen och så långt upp man kunde nå. Träden fälldes sedan i januari eller först i februari. Timret och större grenar kördes sedan hem på slädan. Det förra sågades vartill användes vattensåg med en klinga, och grenarna höggos tillved. Det var alltså bara riset och mindre grenar kvar att bränna, och detta breddes ut över marken i ett omkring $\frac{1}{2}$ alns tjockt lager. Sedan fick det ligga och torka till i april eller början på maj. Då satte de eld runt om, så att de möttes i mitten. När elden var genomsläckt sattes potatis i askan, som kunde vara en ~~tre~~ tum tjockt. Där kunde vara en 20 stycken både manliga

5437

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
2.

och kvinnliga vid både bränningen och potatissättningen. Med en hacka gjorde man en grund fördjupning i marken och där lades en potatis. Sedan höljdes denna med aska, som man drog samman med hakkan, och över askan lades en jordhög, "som en bikupa." Det kallades en k u r i n g. Om det gick för sig för stubbar och stenar lades kuringarna i rad. När potatisen sedan togs upp på hösten såddes ibland råg. Då hade man k r a t s e r av ek för det var hårdast, att mylla ner säden med. När även denna var skördad kunde de köra dit ris (björkris och annat) från andra ställen och breda ut liksom förut och sedan bränna på nytt. Sedan sattes potatis och sen råg och så kunde de hålla på ett lo-tal år på samma ställe. Sen lades det ut till gräsvall. Efter det kunde de plöja upp marken så att det blev riktig åker.

Svedorna brukade inhägnas med ett g ä r s l e som var omkring $2\frac{1}{2}$ alnar högt. (ett slags korsgårdsgård H.N.) Det bestod av korsställda i marken neddrivna trädstörar, p å l t r ä n i vars kryss lades långa slanor, s l a g t r ä n. Dessa senare

5437

voro omkring 4 alnar långa och vanligen av furu. När en furu-
stam klyvdes kunde man få 4 till 5 slänor av varje halva.

Fälträna stodo med en halv alns mellanrum.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
3.

5437

Bonadsmålning.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
4.

Meddelaren lämnar här en beskrivning på tillvägagångssättet då "Göran i Ormalt" och hans son, Sven Magnus målade bonader.

Fenslarna, som användes vid målningen tillverkades av målarna själva av sådana hårstrån, som sitter i öronen på nötkreatur. Färgerna grönt, rött, blått, o.s.v. köptes hos handlande i städerna med de gjordes i ordning hemma. De maldes på en "kvarn", som bestod av en understen och en översten. Färgerna blev därigenom drygare och finare. Understenen till den kvarn, som nu finnes i meddelarens ägo och som består av granit (?) hade en gång påträffats ute i markerna i Ormalt av farfadern Göran Andersson, som lät skicka den till ett glassliperi för att få den slipad.

Som bindemedel användes olja eller lim. Göran A. använde som förut nämnt företrädesvis olja. Denna bereddes av målarna själva. Oljan kokade i silvergitter och renades med blysocker. "Jag började hjälpa pappa (Sven Magnus Göransson) när jag var

5437

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—
5.

9 år och jag har kokt mycket olja," säger meddelaren. När man använde lim löstes detta upp och späddes ut med vatten.

Såväl Göran i Ormalt, som sonen Sven Magnus, målade mestadels på duk och denna kunde vara både bredare och smalare. Höjden kunde vara ett par alnar och bredden en 4 alnar. Duken som målningen utfördes på var ofta vävd särskilt för detta ändamål, och helst skulle den vara det.

När en bonad skulle målas spändes duken fast i en ram, för att där inte skulle bli några rynkor, Ramen ställdes sedan mot en vägg och fästes vid denna. Därefter kokades klister av vetemjöl eller av fin rågsikt, men helst av det förra slaget, med vax i. Detta ströks med en större pensel på väven så jämnt som möjligt. Man kunde även ha litet färg i klistret så att duken kom att skifta litet, fick "molnton." När klistret hade strukits på fick duken stå och torka. När detta hade skett ritade man med en större blyertspenna, liknande en timmermanspenna upp ~~de~~ konturerna till de figurer, som målningen skulle framställa samt även texten. Sedan ifylldes ritningen med olika

5437

färger.

Motiven till målningarna voro de vanliga bibliska och framställda bl.a. Bröllopet i Kana, De vise männen och De tio jungfrurna. De som ville ha målat bonader gick hem till målaren och beställde dem och sade samtidigt ifrån vilka motiv de ville ha. En bonad, som räckte från taket ner till bänkhöjd kostade allra lägst 45 till 50 kr. (??) (vid mitten av 1800-talet).

Efterfrågan på bonader var störst på hösten och de flesta målades mellan september och jul. Det kunde då vara så mycket att göra att målaren fick hålla på både till 1 och 2 på nätterna.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
6.

5437

Bonadsmålare i Vrå s:n.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
7.

Meddelaren berättar härnäm sin fader Sven Magnus Göransson född 1829 i Ormhult, Vrå s:m och död 1919 i Åkerbergshult i samma socken, samt om sin farfar Göran Andersson i Ormhult, kallad "Göran i Ormalt", vilka båda voro bonadsmålare. I byn Åkerbergshult fanns förr bonader i varenda gård men de annamades av judar.

"Göran i Ormalt" var den berömdaste och kändaste, bonadsmålaren i hela Södra Sverige. Han hade lärt konsten av sin far, som var från Hyhult och som även han var bonadsmålare. Göran kunde även måla vanlig målning, som möbler o.dyl. men han målade mest bonader. Göran hade gjort anteckningar om färger och dyl. i en bok men den försvann när det brann för sonen Sven Magnus. Göran målade mest med oljefärg, men även med limfärg. Göran i Ormalt sade alltid om sina målningar: "Di vara så länge världen står." Han menade då att de var så hållbara tack vare oljan. Göran hade även lantbruk 1/8 hemman, men han lejde en dräng

5437

till att sköta detta.

När Görans son, Sven Magnus, blivit så stor att han kunde biträda vid bonadsmålningen fick han hjälpa sin fader och härmed fortsatte han ända till faderns död. Sven Magnus slutade då upp med att måla bonader och övergick till vanlig yrkesmålning. Han målade sedan möbler samt fönster och dörrar och dyl. på gårdarna ute i byggderna. Men han kunde även snickra och efter en eldsvåda i Åkerbergshult för omkring 60 år sedan tillverkade han själv alla möbler och annan inredning.

Sven Magnus Göransson var emellertid ej endast målare utan även jordbrukare. Detta hade han börjat med i byn Bohult, dit han flyttat från Ormalt, och här gifte han sig 1859. Men redan 1864 flyttade han till den gård i Åkerbergshult där han sedan bodde kvar till sin död 1919.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV.

—*—
8.